

Felméry Zoltán

Középpontban a biztonság. A prepolitikai állapottól a politikai társadalomig

„Bellum omnium contra omnes”
(Mindenki háborúja mindenki ellen)¹

A tanulmány Thomas Hobbes Leviatán, valamint John Locke Második értekezése a polgári kormányzatról című írásai alapján kívánja összefoglalni, hogy a közösségek által a belső biztonság megteremtésében megmutatkozó igény milyen jellegű és mértékű szerepet játszott a politikai társadalmak kialakulásában.

Amióta megjelent az emberi együttélés formalizáltan szervezett keretek közötti igénye, valamint kellő hatalom koncentrálódott ahhoz, hogy kialakuljanak az első városállamok, megkezdődött a gondolkodás az „állam” központilag ellátott funkcióiról és a feladatok megszervezésének módjáról. Az írástudók által közreadott gondolatok azonban mind az ókorban, mind a középkor jelentős részében alapjaiban az államelméletek, az erkölcs- és vallásfilozófia, valamint a hatalomkoncentráció fogalmi körébe sorolhatók. Néhány jól ismert példa ennek bizonyítására. Platón az ideális állam szervezeti felépítéséről, a fennálló jogrend vonásairól, az igazságosság biztosításában betöltött állami szerepvállalásról, az ideális államot jellemző tulajdonviszonyokról, valamint az állam és a közösség céljairól és eszményeiről értekezik. Arisztotelész a legnagyobb boldogság elérési lehetőségeit, az államtudomány céljait, az állami tisztségekhez társítható erényeket, illetve – hasonlóan Platónhoz – az államnak az igazságosság biztosításában esedékes szerepvállalása mértékét kutatja. Szent Ágoston és Aquinói Szent Tamás az emberek Isten akaratának történő alárendeléséről, a közösség együttéléséhez szükséges béke megteremtéséről, az egyházi és a világi állam viszonyrendszeréről, a törvények nélkülözhetetlenségéről, valamint az államnak a közjó előmozdítása érdekében végzett feladatai szükségességéről elmélkednek. Kálvin János és Luther Márton az egyházi és a világi állam szétválasztásának fontosságáról, utóbbi ezt kiegészítve az államrend feltétel nélküli tiszteletben tartásáról és az állampolgári engedelmségről ír. Niccoló Machiavelli az uralkodó által megvalósítandó, lehető legnagyobb mértékű hatalomkoncentráció elérésének módjáról és lehetőségeiről osztja meg gondolatait. Az államférfiak védőszentjének tartott Morus Tamás a demokratikusan szervezett és az állampolgárok érdekeit szem előtt tartó államműködés fontosságára hívja fel a figyelmet. Rotterdami Erasmus az evangéliumok normarendszere szerinti uralkodói tevékenység létjogosultságát hangsúlyozza.²

1 Latin kifejezés, amelyet Thomas Hobbes 1651-ben írt művében, a *Leviatán*ban használ a természeti állapotban uralkodó viszonyok érzékeltetésére.

2 A bekezdés állításainak igazolásához vö. Platón: *Az állam* (Gondolat, 2004) és *Törvények* (Atlantisz, 2009); Arisztotelész: *Eudemoszi etika* (Gondolat, 1975) és *Politika* (Gondolat, 1994); Szent Ágoston: *Isten városáról* (Kairosz, 2005) és *Fridvaldszky* (2013); Kálvin: *A keresztény vallás rendszere I–II*, (Kálvin Kiadó, 1995); *Luther (1520)*; Morus: *Utópia* (Európa, 1989); Erasmus: *A keresztény fejedelem neveltetése* (Európa, 1987).

Az előbbieken felsorolt szerzők műveiben – szinte kivétel nélkül – megjelenik az uralkodó védelmi felelőssége a külső fenyegetésekkel szemben. Az adott közösségeken belül létező erőszakos viszonyok ismeretében azonban meglepő módon a belső biztonság megteremtésének igénye – mint uralkodói felelősség – Hobbes és Locke munkásságáig explicit módon sehol sem kerül kimondásra. Ennek egyrészt az lehet az oka, hogy a közösségen belüli biztonságot lehetővé tevő intézmények kimunkálásának hiányában fel sem merül a szerzőkben a békés egymás mellett élés lehetősége, másrészt az együttéléstről alkotott mindennapi tapasztalat alapján a konfliktusmentes világi – hangsúlyozottan nem egyházi – életet az emberi természettel ellentétesnek tarthatták. Hiszen Darwin óta tudjuk, hogy a létért folyó küzdelem egyazon faj egyedei között a legerősebb.³ Az utóbbi állítás nyomon követhető Thomas Hobbes 1651-ben írt fő művében, a *Leviatánban* is.⁴

Hobbes: a prepolitikai állapot által legitimált erőszaktól a Leviatánig

Hobbes szerint a szűkös erőforrásokért zajló folytonos küzdelem természetes következménye, hogy akik ugyanazokat a dolgokat óhajtják, együttesen azonban nem élvezhetik, egymásnak ellenségeivé válnak, és a szűkös erőforrások megszerzése érdekében egymás kölcsönös leigázására és elpusztítására törekszenek. Az ember 1) a más jószága feletti uralkodás motiválta versengésből kifolyólag, 2) a saját maga jószágának megvédése érdekében és 3) a vele szemben tanúsított lebecsülés bármilyen apró jele esetén mindig képes megoldásként erőszakot alkalmazni. A fenti helyzetek gyakoriságának következtében: 1) versengésre törekvéséből, 2) bizalmatlanságból és 3) dicsvágyából kifolyólag az emberi természet lételeme a viszálykodás. Az antik filozófia által bemutatott legfőbb jóra törekvés – mint az élet célja – egészen egyszerűen nem létezik.⁵ A világ embertelensége az ember embertelenségének következménye.

A bizalmatlanság mint az erőszak forrása különös figyelmet igényel. Annak köszönhetően, hogy a közösség tagjai közül senki semelyik pillanatban sem érezheti magát biztonságban – annak következtében, hogy nincs olyan közhatalom, amely erőszakszervezetének alkalmazása útján képes lenne kordában tartani a bűnelkövetőket –, „az emberek olyan állapotban élnek, amit háborúnak nevezünk, ez pedig mindenki háborúja mindenki ellen”. A permanens háború állapota uralkodik a közösségen belül. A fennálló háborús viszonyt persze nem a folyamatos harci cselekmények jellemzik, hanem „az ezekre vonatkozó ismeretes szándék”.⁶ Mivel mindenki folyamatos bizonytalanságban él, ugyanakkor tisztában van a közösségben élő emberek természetével, valamint azok erőszakos cselekményeit semmilyen fennálló hatalom – annak létezésének hiányában – meggátolni nem képes, önfenntartási reflexéből kifolyólag, saját biztonsága érdekében mindenkit áthat az a törekvés, hogy – ha ehhez magát elég erősnek érzi – egyedül, illetve szövetségekbe tö-

3 Darwin, Charles: *A fajok eredete. Természetes kiválasztás útján, vagy a létért való küzdelemben előnyhöz jutott fajták fennmaradása*. Budapest, 1973, Magyar Helikon.

4 A témakörrel kapcsolatban megjelenő hobbesi gondolatok forrása: Hobbes, Thomas: *Leviatán*. Budapest, 1970, Magyar Helikon. A továbbiakban a *Leviatánban* közzétett megállapításokra akkor hivatkozunk tételesen, amikor szó szerint idézzük őket.

5 Ludassy Mária: A Leviatántól a polgári kormányzatig. Hobbes és Locke államelmélete. *Rubicon*, 1996. 4–5. sz.

6 A két idézet forrása: Thomas Hobbes: i. m. 108. o.

mörülve a saját magát érő erőszak megelőzése érdekében preventív módon önmaga is erőszakot alkalmazzon. A prepolitikai állapotban az önfenntartási kényszer – elszenvedett erőszak nélkül is – legitimálja az erőszakot. Saját életének megvédése mindenkinek a legfontosabb célja. A prepolitikai állapotra a folyamatos önvédelmi állapotban való létezés, az erőszakos halál állandó fenyegetettsége, ezekből kifolyólag a társadalmi érintkezés hiánya, illetve a szegényes, állatias emberi élet a jellemző.

A fentiek igazolására jellegzetes – Hobbes által is használt – történelmi példa a vámszedésből, erőszakoskodásból és az utazók kifosztásából élő középkori útonállók története. A Szentföldre tartó zarándokok, a prédikálókörutakat tartó koldulórendek szerzetesei, a nagyvárosok egyetemei között vándorló világi értelmiségiek, az uralkodók távoli országokba küldött követei, az adó- és egyházitized-szedők, a céhek előírása alapján vándorúton lévő legények, a kóborló művészek, a kereskedők, de akár még a megélhetésért folyton úton lévő koldusok is potenciális célpontjai voltak a haramiáknak. Temesvári Pelbárt ferences szerzetes és író szerint ebben a korban a betegség és az öregség mellett az utazás veszedelmei jelentik a halál közelségét. Enea Silvi Piccolomini, a későbbi II. Pius pápa az udvaroncokra leselkedő veszélyek között említi az útonállókat. Bronislaw Geremek lengyel történész és külügyminiszter szerint az útonállás a „reménytelenség aktsa, ... a nyomor és a túlnépesedés gyermeke”.⁷ Az utazók életét megkeserítő útonállók és banditák középkori jelenlétére számos történelmi és irodalmi példa található. Előbbire Szent László és Könyves Kálmán törvénykönyveitől kezdődően⁸ egészen a Werbőczy-törvénykönyvig terjedő büntetőjog-alkalmazási gyakorlatban a lopás és a rablás büntetnének felülreprezentáltsága és e büntettek – még középkori szemmel mérten is – szigorú következményei, a Semmering-hágón a 12. századtól létező rablóbarlang, valamint a 17. század egyetlen évtizede alatt a Rákóczi-birtokon likvidált három rablóbanda⁹, utóbbira William Chaucer búcsúárúsának meséje, Francois Villon akasztófavirágokról szóló balladája, Boccaccio Rinaldo d’Asti nevű kereskedőjének kirablása és Robert Merle Siorac lovagjának kalandjai szolgáltathatnak példát számunkra.¹⁰ A legismertebb történet azonban a 14. századtól kezdve szökevényből hőssé, mára pedig mindenki által ismertté vált Robin Hood és társainak legendája. Robin Hood bandája azonban csak egyike volt a sherwoodi erdő négyszáz négyzetkilométeres területén élő, útonállókból, tolvajokból, szökevényekből és orvvadászokból verbuválódott számos csoportnak. Robin Hood történetének igazság-alapja kérdéses,¹¹ az azonban bizonyos, hogy a folyamatos fenyegetettségérzet, a szüntelen megvámolás és kifosztás következtében az erdőkben – általában fegyveres kísérettel – utazók legitim igényeként merült fel egy belső biztonságot szavatoló közhatalom igénye.

A hobbes-i mindenki mindenki ellen folytatott háborúból következik az is, hogy „semmi sem lehet igazságtalan. ... Ahol nincs közhatalom, ott nincs törvény, ahol nincs

7 V. Kovács Sándor (szerk.): Temesvári Pelbárt válogatott írásai (1982); Piccolomini (1980), Geremek (1973) idézi: Petneki Áron: Tanta militia itineris, avagy az utazásnak veszedelmes voltáról. In: Jankovics József (szerk.) *Tanulmányok Klaniczay Tibor emlékezetére*. Budapest, 1994, Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézete – Balassi Kiadó.

8 László király és Kálmán király Dekrétumainak könyvei.

9 Petneki Áron: i. m.

10 Villon-Faludy (2010): Francois Villon balladái Faludy György átköltésében, Cartaphilus Kiadó; Chaucer (2008): *The Canterbury Tales*, Oxford University Press; Boccaccio (1963): *Dekameron*, Európa Könyvkiadó; Merle (2011): *Francia história* (könyvsorozat), Európa Könyvkiadó.

11 *National Geographic* (2010)

törvény, ott nincs igazságtalanság.”¹² Mindenkinek mindenre joga van, ezt ugyanakkor vele szemben is érvényesíthetik. Egy ilyen helyzetben az értelem általános szabálya az, hogy elsődlegesen békére kell törekedni, amennyiben azonban a béke elérése lehetetlen, a háború minden eszköze felhasználható. Az általános szabályból pedig két – Hobbes által természetinek nevezett és az élet meghosszabbítására irányuló – törvény vezethető le: 1) elsődlegesen minden esetben békés együttélésre kell törekedni, valamint 2) mindenkinek – annak tudatában, hogy amennyiben ezt a közösség tagjai önmagukra nézve is kötelezőnek érzik – a jól felfogott önvédelmet biztosító béke érdekében le kell mondania a jogainak egy részéről, és meg kell elégednie másokkal szemben „annyi szabadsággal, mint amennyit ő másoknak saját magával szemben engedélyez”.¹³ Amennyiben ugyanis a hosszabb és gondtalanabb élet valószínűségének növelése érdekében magunk mögött akarjuk tudni a hadiállapotot, önkorlátozó intézkedések elfogadása szükséges. Ennek hiányában ugyanis a permanens hadiállapot nem megszüntethető. Itt pedig elérkeztünk a közhatalom megteremtésének igényéhez. A jogokról történő lemondást, azaz azok más személyre, illetve gyülekezetre történő átruházását szerződésnek nevezzük, a szerződések teljesítését a polgári államban pedig a közhatalom garantálja. Amennyiben a hatalmat átruházzuk egy adott személyre vagy gyülekezetre, olyan közhatalmat lehet létrehozni, amely mind a külső támadásoktól, mind az egymásnak okozott – a mai szóhasználatnál élve: a közbiztonságot veszélyeztető – jogtalanságoktól egyaránt megvédi tagjait. „És így születik meg az a nagy Leviatán, (...) az a halandó isten, amelynek – a halhatatlan Isten fennhatósága alatt – békénket és oltalmunkat köszönhetjük.”¹⁴ Az idővel mindenféle tengeri szörny szinonimájaként használatos leviatán szó héberül eredetileg tengeri kígyót jelent. Az Ótestamentum szerint a teremtés előtti káosznak, az Újtestamentumban az Antikrisztusnak a szimbolikus megtestesítője.¹⁵ E tekintetben több mint érdekes, hogy a káosz helyére lépő rend, azaz az állam szimbólumaként Hobbes éppen a leviatánt választotta.¹⁶

Az intézményesített állam elsődleges célja tehát közösségének védelme. Az elsődleges cél eléréséhez pedig a hatalommal felruházott uralkodó választhatja meg a szükséges eszközrendszert. Kötelességei közé tartozik a békés együttélést garantáló törvények kibocsátása, egyúttal – abból a célból, hogy az embereket engedelmességre készítse – a büntetés és a jutalmazás alkalmazása. Mint azt a fentiekben láttuk, kizárólag ott beszélhetünk büntettről, ahol törvény is létezik: a büntett ugyanis Hobbes megfogalmazásában olyan bűn, amely valamilyen törvény tiltotta cselekvés elkövetésében, illetve törvény parancsolta cselekvés elmulasztásában ragadható meg. Minden büntett – kövessék el akárkivel szemben – egyúttal az állammal szemben elkövetett jogtalanság. S mint ilyennel szemben, a közhatalom gyakorlója köteles fellépni, biztosítva ezzel a közösség tagjainak belső biztonságát.

¹² Thomas Hobbes: i. m. 110. o.

¹³ Uo. 112. o..

¹⁴ Uo. 149. o.

¹⁵ Wikipedia: [Tengeri kígyó](#)

¹⁶ Lehetséges, hogy profetikus képességekkel megsejtett valamit a hatalmas, feltekeredett (ez a leviatán szó jelentése) óriási tengeri kígyó és a mai modern államok mérete közötti hasonlóságokból.

Locke: A természeti állapot kellemetlenségeitől a politikai társadalom biztonságáig

A hobbesi társadalomban a szerződés betartása és betartatása az egyedüli „morális maximum”.¹⁷ Ezzel – Angliában a *Leviatán* születése után eltelt több mint száz év történéseinek következtében – érdemben vitatkozik John Locke az 1688-ban írt *Második értekezés a polgári kormányzatról* című művében.¹⁸ A VIII. Henrik nevéhez köthető reformáció eredményeképpen – az egyházi javak eltulajdonítása, az erőteljes centralizáció, valamint az uralkodó és az arisztokrácia között akkor még létező összhang következtében – kezdetben megerősödik a központi hatalom, ezt az erősödést azonban – az adóbevételek folyamatos növelése, az abszolutisztikus uralkodói törekvések okán az arisztokrácia elidegenedése, valamint az erősödő polgárság állami függés alól történő kiszabadulása következtében – a központi hatalom térvesztése követi.¹⁹ A skótokkal folytatott háború követelte anyagi támogatás érdekében összehívott parlament fellázad az uralkodó ellen, kitör a középkor végét jelentő polgári forradalom, amelynek állomásaként az Oliver Cromwell vezette sereg elfogja és a parlament – a középkori történelemben addig példátlan és az európai uralkodókat megdöbbentő módon – lefejezti az Isten által felkent törvényes uralkodót. Az ebben a közhangulatban születő locke-i írás természetszerűleg ellentmond Hobbesnak abban, hogy a közhatalom által hozott törvénynek mindenki feltétel nélkül engedelmessé válna. Locke szerint az emberek – kivétel nélkül – szabadok és egyenlők, az értelem vezérli őket, saját beleegyezésük nélkül nem kötelesek alkalmazkodni a közhatalom által előírtakhoz.

Témánk szempontjából azonban fontosabb, hogy Locke sem kérdőjelezi meg, miszerint az államok létrejöttének célja a közösségi tagok életének és vagyonának védelme. Locke szerint azonban a társadalom normálállapotát elviekben nem a folyamatos háború, hanem a békére törekvés jellemzi. Ezt nevezi természeti állapotnak, ahol a szabadság és az egyenlőség eszméje következtében a békés egymás mellett élés elérhető. A természeti állapotot a természeti törvény garantálja. A természeti törvény célja a társadalmi béke és a szabadság megőrzése. Ez nem jelent mást, mint „mentesnek lenni attól, hogy mások korlátozzanak és erőszakot alkalmazzanak velünk szemben”.²⁰ Azonban Locke is elismeri, hogy az általa leírt természeti állapot esetenként hadiállapotba fordul. „Az ember személye elleni jogtalan erőszak (...) hadiállapothoz vezet.”²¹ A társadalomban élő, törvényt nem tisztelő elemek hatására a természeti törvény garantálta békés állapot megbomlik és hadiállapot alakul ki. Ebben az állapotban – mivel nincs közhatalom, amely a védelmet garantálná – kivétel nélkül mindenkit veszély fenyeget. A természeti állapotban az – önmaguk és mások megvédésére irányuló – végrehajtói és igazságszolgáltatói hatalommal az egyének rendelkeznek, ez azonban a törvényt megszegők miatt nem alkalmas arra, hogy megőrizze a békét. Az elvi, kezdeti békés – és minden bizonnyal zsarnokságmentes – pre-

17 Ludassy Mária: i. m.

18 A témakörrel kapcsolatban megjelenő locke-i gondolatok forrása Locke, John: *Második értekezés a polgári kormányzatról*. Kolozsvár, 1999, Polis. Más fordításban *Értekezés a polgári kormányzatról* címen teszik közzé az eredetileg *Two Treatises of Government* címen írt művet. A továbbiakban a *Második értekezés a polgári kormányzatról* című műben közzétett megállapításokat akkor hivatkozunk tételelesen, amikor szó szerint idézzük őket.

19 Nagy Levente: *John Locke, a modern jogállam elméletének előfutára*. In: Locke, John: i. m.

20 Locke, John: i. m. 77. o.

21 Uo. 53. o.

politikai állapot a gyakorlatban a hobbessi háborúvá fajul, mert nincs olyan tekintéllyel bíró közhatalom, amely megelőzhetné a jogtalan erőszakot.

Az emberek az erőszak és a hadiállapot elkerülése érdekében elhagyják a természeti állapotot. A béke és a magántulajdon védelme érdekében a természeti állapotban lévő társadalom közmegegyezéssel politikai társadalommá alakul.²² Az egyén megváltja természetes szabadságától, és önszántából magára veszi a politikai társadalom kötelekeit a politikai társadalom nyújtotta előnyök érdekében. A legfontosabb cél a természeti állapot kellemetlenségeinek az elkerülése. Ennek érdekében az egyének először egymással, majd a közösségi akaratot képviselő uralkodóval egyaránt szerződést kötnek. A közmegegyezéssel kikiáltott állam legalapvetőbb célja a társadalmi tagok életének, szabadságának és azok tulajdonjogának a védelme. A védelmet a végrehajtói hatalom révén az uralkodó biztosítja, az egyének végrehajtói és igazságszolgáltatói hatalmukról a béke érdekében szükségszerűen lemondanak. Ettől kezdve a hatalommal rendelkező személy, illetve közösség felelősségévé válik a törvények betartása feletti ellenőrzés, ezáltal a társadalom tagjainak a védelme. A közmegegyezés értelmében a törvényhozó hatalom egyetlen célja a védelem, sohasem lehet célja alattvalóinak elpusztítása, rabszolgasorba döntése, szándékos tönkretéve. Az állam „nem szolgálhat más célt, mint az emberek békéjét, biztonságát és a közjót”.²³

A közhatalom mint belső biztonságot garantáló entitás

A prepolitikai és társadalmi állapotról írt hobbessi és locke-i gondolatok termékeny közegben születtek, illetve termékeny talajra találtak. A közhatalom mint a biztonságot garantáló entitás képe ezzel egy időben, illetve a *Leviatán* 1651-es megjelenését követően számos írásban megjelenik. A teljesség igénye nélkül: Campanella az észak-itáliai városállamokban működő Signoria hatalomgyakorlásából kiábrándulva az önérdék – és ezáltal a család, a tolvajlás, a rablás – megszüntetéséről és a közösség fontosságáról ír.²⁴ Grotius szerint az ember a természeti állapotban mindenkitől független személy, aki kizárólag önmagáról gondoskodik. A természeti állapotnak a tulajdon megjelenése azonban véget vet, az erre való törekvés ugyanis harcra készíteti az egyéneket. A békés együttélés biztosítására létrejött szerződés pedig az állam megszületéséhez vezet.²⁵ Montesquieu – vitatkozva Hobbes-szal és hasonlóan Locke-hoz – első számú természeti törvénynek a békét tartja. A természeti – társadalom előtti – állapotot ennek értelmében meglátása szerint a béke hatja át. Amikor azonban az egyének elkezdnek közeledni egymáshoz, közösségeket alkotnak és elvesztik gyöngeségük érzetét, elkezdődik a harc állapota az egyes közösségek között és az egyes közösségeken belül egyaránt. Ez a harci állapot hozza létre a társadalmi törvényeket.²⁶ Rousseau ehhez hasonlóan arról értekezik, hogy minden ember természetszerűleg jó, és ezt a jóságot a társadalmi intézmények korlátozzák. Minden ember „szabadnak születik, és mégis mindenütt bilincsekben él”.²⁷ Az általános szabadság az

22 Nagy Levente: i. m.

23 Locke, John: i. m. 128. o.

24 Campanella: *A Napváros*. Budapest, 1959, Gondolat.

25 Kecskés Pál: *A bölcsélet története főbb vonásaiban*. Budapest, 1943, Szent István Társulat.

26 Montesquieu: *A törvények szelleméről*. Budapest, 1962, Akadémiai.

27 Rousseau: *Társadalmi szerződés*. Budapest, 1947, Phönix – Oravetz, 18. o.

emberi természetből fakad, és e szabadságról mindenki csak saját érdekében mond le. Az erőszakból jog nem keletkeztethető, az emberek feletti törvényes hatalom alapja a szerződés. A társadalmi szerződés lényege, hogy a közösség együttes erejével védi minden egyes tag személyét és vagyonát, ugyanakkor minden egyes tag – a többivel történő együttműködés révén – „kizárólag önmagának engedelmessé válik, s épp oly szabad marad, mint eddig volt”.²⁸ Babeuf véleménye szerint az erőszak barbárságát a társadalom törvényeinek kell megakadályoznia.²⁹ Malthus szerint – az élelmiszer-előállítás számtani, valamint a népesség mértani sorozat szerinti növekményéből természetszerűleg – az emberiség számára következő katasztrófát a háborúk és a betegségek mellett a bűnözés tudja ideig-óráig féken tartani.³⁰ Stuart Mill szerint a rend a kormány létének feltétele, és nem jelent mást, mint azt, hogy a „közcsend semmilyen magánerőszak által nem zavartatik meg”, emellett meglátása szerint egy olyan nép esetén, amely „maga megett hagyta a vad állapotot”, de szenvedélyeinek erőszakossága vagy a magánküzdelmekről való lemondás akaratának hiánya okán mégis képtelen a „közhatalommal járó korlátok elviselésére”, a polgárosult kormányzatnak is előnyös „jelentékeny mértékben kényuralmi” eszközöket alkalmazni.³¹

A fenti áttekintés alapján kijelenthetjük: a prepolitikai állapotban az agresszió szüli a „rendet”. Mivel azonban az erőszakos eszközök alkalmazása – kivétel nélkül valamennyi egyén számára – létfenyegetéssel jár, megjelenik a közhatalom – mint rendteremtő aktor – igénye. A béke és a közösség belső rendjének megteremtése fontos társadalmi feladattá válik, amelynek megszervezése kezdetben teljes egészében a közhatalom feladata. Az anarchiából a rend irányába történő elmozdulás e tekintetben egy korlátozásoktól mentes hatalmi központ kiépülésével jár: történelmi példák sokasága bizonyítja számunkra, hogy a társadalmi stabilitás és a rend hiányából elsődlegesen diktatúrák születnek. A véres tisztogatással jellemezhető spanyol polgárháborúban megszülető Franco-rezsim, az októberi forradalom utáni többéves erőszakos átmenetet követően megszülető Szovjetunió, Hitlernek a világháborús jóvátételi kötelezettséggel, valamint a gazdasági világválsággal együtt járó, munkanélküliséggel és inflációval jellemezhető gazdasági és biztonsági instabilitás eredményezte hatalomra jutása, a Tanácsköztársaság erőszakos cselekményeit – a maga erőszakos cselekményeivel – követő Horthy-rendszer vagy éppen az Iszlám Állam líbiai és szíriai polgárháborús eseményeket követő megerősödése kizárólag néhány történelmi példa az elmúlt száz évből ennek igazolására. Ezek a rendszerek – sok esetben az erőszakos, félelemkeltő megnyilvánulásaik mellett is – megszületésük pillanatában képesek voltak a belső rend ígéretének bemutatására.³² A diktatúrákban a rendteremtés – sok minden máshoz hasonlóan – állami – azaz állampárti – privilégium. Mivel pedig a prepolitikai állapotot követően az emberiség történetében jellemzően a diktatórikus berendezkedés volt a jellemző, a rendteremtést alapjaiban – még ma is – az állam feladatának tekintjük.

28 Uo. 28. o.

29 Babeuf: A természeti és a társadalmi állapot. In: Kőpeczi Béla (szerk.): *Babeuf válogatott írásai*. Budapest, 1950, Hungaria Könyvkiadó.

30 Malthus, Thomas Robert: *Population: The First Essay*. Ann Arbor, 1988, University of Michigan Press.

31 Mill, Stuart: *A képviselői kormány*. Pest, 1867, Emich Gusztáv.

32 A renchez történő ragaszkodás érdekében a különböző politikai ideológiák negligálásának eklatáns példája, hogy egyes magyarországi falvak roma lakossága – ha nem is kitörő örömmel, de – megnyugodva fogadta a Magyar Gárda rendteremtés érdekében történő megjelenését. A jelenség mögött a következő gondolat állhat: mindegy, hogy kicsoda, csak valaki tegyen végre rendet.